

någon tröst eller som lärt sig inse den tröstens otillräcklighet, att den fattiga och förtrampade, åt hvilken en kommande bättre tillvaro skall lemna ersättning för den närvarande usla, tager sin tillflykt till en strängare och varmare religiositet, väcker ingen förvåning. Men när yrhättan, som nyss lekte med hela världen och framtiden, plötsligt börjar syssla med dödens, frälsningens eller förtappelsens hemlighet, när ungdom, fägring och rikedom lemna sina fördelar i deras värde för att i stället upphöja och odla »det enda nödvändiga», då räcker för visso den *vanliga* erfarenheten icke till att förklara hvad religionen på sitt uttrycksfulla språk benämner omvändelse eller ny födelse. De i kvinnans bröst djupare och finkänsligare nedlagda samvetsömheten och ansvaret å ena sidan och å den andra behovet af försoning och kärlek äfven i det öfversinliga sammanslå sina mörka och ljusa, allvarligare och trösterika yttringar, sin Lag och sitt Evangelium, till den speciela karaktäristik, som kallas att vara *andligt sinnad*, ett ord som är ofattligt för de profana, men desto mera innesluter en rörande och djup sanning.

Naturligtvis har denna religiositet sina grader. Den kan vara så lätt, fjäderlätt, att den endast utgör ett nytt *raffinement* till dem, hvarpå man redan känner sig blaserad, en välkommen krydda på den lösa mat, som bildar hela ens lifsinnehåll;

den kan också vara så tung och sur, att den med afsky kastar ifrån sig allt det verldsliga, vare sig bättre eller sämre, och hejdlöst hängifver sig åt fanatismen. Det är ett vanligt faktum att läserskorna hafva svårt att medgifva hvarandras kompetens af att vara riktigt »väckta»; den som hos somliga gäller, för att vara en sannskyldig trosyster, underkännes af andra mera »avancerade», och det behöfs endast en liten dosis verldslig ingrediens för att ens andliga deg skall misstänkas för att vara ogenomsyrad och till följd deraf platt oduglig.

Ofta kunna de strängare läserskorna hafva rätt i sin förkastelsedom. Ty det finnes verkligen här i Stockholm liksom annorstädes mången »andlig slarfva». Hon springer i Storkyrkan för att beskåda den unge Fehr och hans polkahår (innan han lät klippa sig) och i Beskan därför att drottningen och en stor del af hofvet brukar gå dit, hon svärmar för religionen därför att den kommit på modet, liksom en annan svärmar för de franska romanrealisterna, utan att nu detta väsen tränger djupare in i hennes lif än till några yttre åthävor. Det var en tid då kvinnorna beskyldes för en fåfänglig förkärlek för unga löjtnanter och deras balnöjen, det har nu kommit en tid då man beskyller dem för samma fåfängliga förkärlek för unga prester och deras uppbyggelse. Kvinno-

hjärtat vill öfverallt röras och taga parti, det fordrar afgudar »med skick och fason», varierande efter idéströmningarna, men huru litet varaktigt och djuptgående är ej deras inflytande! Strindberg, som satiriserar allt för mycket för att ej understundom hafva rätt, talar på något ställe med fog om »bänknyckelsreligionen».

Helt annorlunda uppträder den verkliga läserkan. Till det yttre sticker hon ingalunda under stol med sina åsikter, men hon genomför dem derjemte i hvad helst hon tänker eller gör. Hon skulle gerna se att allting här i världen, så smått som stort, kunde inpregneras af »Jesu anda». Hon tager ner de gamla tafflorna från väggarna och hänger upp andra, som föreställa den gode herden och lammen eller korsfästelsen eller Petri gång på vattnet. Hon slår igen dörren till det världsliga bokskåpet och skaffar sig ett nytt bibliotek af andlig smålitteratur, nöjd med det pjörlrigaste framställningssätt, blott innehållet är strängt andligt och skribleren är en verklig »Guds man». Hennes stämman antager en egendomlig bönesysterklang och hennes ordförråd ombytes till en viss gudelig fraseologi. Hon undviker baler, supéer och andra syndiga nöjen, men emottager dess hellre sina trosförvandter på ett bastant kafferep, interfolieradt med Ahnfelts gitarrspel eller Sankeys sånger. Hon knappar in på utgifterna till toaletten — och tjänst-

folket för att skänka sin slant åt någon ny kapellbyggnad, åt lord Radstock eller de kristna negrerna och hottentotterna. Hon rycker på axlarna åt det hvarefter hopen springer för att se och beundra, men är närvarande vid hvarje gudstjenst i Erstakapellet och deltagar i hvarje utflygt till Johannelund.

Ett betecknande drag hos läzerskan är att hon är ytterst laggrann vid valet af prester och att i synnerhet statskyrkans doterade officianter stå illa till boks vid hennes jemförelser. De äro för kall-sinnige, för litet väckte och ega icke den rätta predikaresvadan. Mest tycker hon om sekteristerna och de lekmän, som af andans tillskyndelse påtagit sig det värfvet att uppfiska själar. Har hon så råkat på någon talare, bedjare och gråtare efter sitt sinne, så hör hon också till de trognaste i hans hjord, och det är intressant att se hvilken vechselverkan som eger rum mellan honom och hans qvinnliga församling, i det de mest gripande ställena i hans predikan träget ackompanjeras af åhörarinornas ljufva, ofta till och med hysteriska snyftningar.

* * *

Ett kinkigt kapitel bildar läseriet inom äktenskapet, och verldsligt taget, är pietismens inträde deruti alltid en otur för endera maken — eller för

dem bägge. Det kan ej dröja länge, innan den väckta frun, som sjelf fått frid med Gud, börjar grubbla öfver om hennes man skall bli salig eller evigt fördömd. Vi påminna oss hafva läst i Rosenii utgifna brefsamling en förfrågan af en fästnö, som blifvit väckt, om hon ej kunde slå upp med sin trolofvade, och själaherdens svar utgjorde en tillämpning af satsen: man måste mera lyda Gud än människor, mera Jesu ord: lemna allt och följ mig! än sitt eget köttsliga sinne. Vi tvifla icke på att en svår strid uppstod hos den unga flickan och att det var en svår uppoffring för henne att kasta bort jordens lycka för att vinna himmelens. Men kanske här äfven den satsen kunde tillämpas: det äktenskap är bäst som ej blir af, ty icke heller hade *han* i längden kunnat vara belåten med att deras gemensamma hem upplåtits för bönemöten och svartrockar, medan han fått gå landsflyktig omkring mellan vännerna och kaféerna. Kinkig är äfven i ty fall barnens uppfostran. Det kan väl lyckas den fromma modern att värfva sin dotter till en varaktig proselyt, men hvad sönerna beträffar i sådana hem, visar åtminstone vår erfarenhet, att de blifvit desto värre spjufrar och rabulister efteråt, ju mera de i sin barndom varit ledda med den andliga kaponen.

Liksom det fins olika grader af läseskor, fins det också olikheter i deras sätt att behandla med-

menniskorna i allmänhet. Somliga blifva så totalt inåtvända, att de andligen »gått i kloster», och deras yttre blick tillslutes för hela världen med alla dess synder och — pligter, samtidigt med att deras inre blick öppnas för meditationen och Thomas a Kempis. Andra åter erfara ett motsatt inflytande. De få ett öfvervinneligt begär att disputera med olika tänkande om andliga ting och subtiliteter. De löpa omkring — med förlof sagdt — likt fromma ulfvar, sökande att uppsluka fritänkare och skapa proselyter. De fylla heliga och profana rum eller tillfällen med sina gudliga ord och åthäfvor, hvilka icke alltid hafva omvexlingens behag eller en sund beräknings hemul. Det fins äfven sådana, hos hvilka den naturliga ofördragsheten i lynnet icke utplånats, utan blott antagit en ny färg i och med deras nya sinnesriktning; dessa föredraga bland de särskilda emblemerna af gudsfruktan afgjort den andliga gisseln, men då katoliken merendels använder den till att piska sig sjelf, så använda våra protestanter den merendels till att piska sin nästa.

* * *

»Hvad menniskan är för ett gudomligt väsen, och huru eländig är hon ej derjemte!» utbrister Pascal. Det är en bedröflig, men sann erfarenhet, att de menskliga bristerna och lasterna insmyga

sig i hvarje samhällsställning och hvarje trossamfund, endast att de ändra kostym och tal allt efter omgifningarna. Det fins ingen art af mensklig tillvaro som har monopol på en högre grad af ädelhet än andra. Och sålunda se vi, att liksom fåfängan och gycklet kunna uppträda i den yttre gudstjensten, så kunna elakhet och trängsinthet, ehuru maskerade, äfven uppträda i den inre gudsdyrkan. Hela vårt lif är fullt med stenar, som vi kunna slunga mot synden, men vi måste låta bli det, emedan vi eljest skulle dräpa hvarandra allesamman.

I stort taget är den andliga väckelsen och qvinnans oerhörda insats derutinnan en nödvändighet och därför en fördel för vår kultur. Och skulle vi välja bland alla stockholmslifvets ingredienser den som vi ansåge vara den bästa, så skulle vi knappast tveka att gifva palmen åt de religiösa yttringarna och åt den sanna läzerskan.

X.

"Bildade damer."

Det händer många gånger, då man kommer till en landsortsstad för att vistas der någon tid och således söker umgänge, och då den gamle bekante, som man har på platsen, låter ortens hela familje- och sällskapslif passera revy, att han plötsligt hejdar sig vid ett namn eller en familj och utropar: der måste ni göra visit, ty hon (eller de) är ett bildadt fruntimmer! Det låter alldeles som om han fått syn på en stolt planet bland en mängd halfmörkt stjerngrums eller en dyrbar perla i en småstenshöj. Är fenomenet så utomordentligt, eller sätter mönsterherrn sina anspråk så högt, att han sjelf öfverraskas när han finner dem uppfyllda?

Ingen skall kunna förneka att ordet och egenkapen »bildning», då det gäller fruntimmer, har en mäktig elastisk och liberal — vi våga icke säga pretentionslös — betydelse. Det kommer sig af två omständigheter: qvinnan insockrar sin bild-

ning med behaget och man begär icke af henne specialiteten, hvaraf följer att hennes kunskaper, i stället för att abstraheras och bedömas i och för sig sjelfva, snarare utgöra ett nytt, och andligt, ornament till hennes person i dess helhet.

Det allmänna föreställningssättet har fastslagit en sådan skilnad mellan man och qvinna. En utpräglad lärdom upphöjer den förre men neddrager den senare i andras sympati. Man förlåter en karl mången distraktion och otreflig vana, så framt de härröra af erkända studier, men man tål knappast några bläckfläckar på en vacker dams fingrar och älskar der vid lag uteslutande

»Den hand som blott med rosor leker».

Till den grad fruktar man att en förvärfvad lärdom är fiendtlig mot den medfödda skönhetskänslan. Men om det måste medgifvas att kunskapens lager äfven förmår förhöja ett täckt qvinnoansigte, så ligger också den slutsatsen nära till hands, att det täcka ansigtet förlänar behag åt hvilken obetydlig lager som helst.

Vi sade att man icke begär af en bildad qvinna att hon skall vara specialist. Vi skulle kunna tillägga, att hon icke får vara specialist. Hon har visserligen rättighet att utveckla sig till fullständig virtuositet på piano eller i aqvarellmålning — det är nu en gång erkända konstern och ele-

ganta konster — men det skulle väcka mera frånstötande förvåning än tilldragande beundran, om en ung flicka egnade sig åt någon begränsad del af en sträng vetenskap, till ex. den högre aritmetiska kalkylen eller de oregelbundna grekiska verberna. Hon förefaller derigenom sjelf som en oregelbundenhet, och den häfdvunna konstruktionen af »det äkt-qvinliga väsendet» är genast färdig att väl medgifva hennes nätta fingrar och fina smak en »skolning» i konstens teknik, men förneka hennes lilla hufvud och delikata hjerna en likadan »skolning» i vetenskapens logik. Man må hafva rätt häruti eller icke, men så tänker och tycker man, och qvinnan är i yttre och inre måtto allför mycket beroende af seder och bruk, för att icke blifva precis sådan och vinnlägga sig om just det som seder och bruk förskrifva.

* *

Fästa vi oss särskildt vid det qvinliga stockholmslifvets yttringar, så är det vår första pligt att konstatera, det ingen brist här förefinnes på bildade fruntimmer, så att landsortsbons nyss anförda utrop hos oss skulle vara ett komplett nonsens, att denna bildning eger både kännetecknen af behagfullhet och omfattning utan yrkeslärdomens stöttestenar, att den utgör ett oförlikneligt

ornament för stockholmskan sjelf och det sällskapslif hon uppbär, att med ett ord hufvudstaden hertinnan häfdar sin plats som den klarast skinande bland alla sina medsyskon.

Stockholmskans bildning är sannerligen univversel — i fall man icke tager ordet i allt för grundlig betydelse. Hon kan icke blott skriva och räkna — det senare dock högst bristfälligt — utan desslikes läsa eller snarare sluka en oändlig massa romaner och följetonger, rita, musicera, konversera och kritisera. Hon är icke blott receptiv och kontemplativ, utan äfven produktiv. Hon har merendels skrivit en novell — ett balminne eller en badortstudie — fastän steget för hennes känsliga sinne är omätligt mellan arbetets stilla slumrande i den hemligaste delen af byrålådan och dess utbudande åt förläggaren och utskickande bland allmänheten. Hon har med sitt ritstift varierat de senaste Parismodernas motiv eller å la Mark Twain på ett både porträttligt och originelt sätt markerat någon särdeles framträdande ansigts- eller ställningstyp hos sina herrbekanta. Hon har öfverflyttat sin flickuppsluppenhet eller skymningsstämning till pianots alltid tacksamma toner och äfven behandlat de stora mästarne: Chopin, som aldrig skall dö så länge det fins unga fruntimmer, Boitos Mephistofeles, som blifvit populär hos dem, därför att uppsättningen är bländande och

kronprinsen gerna spelar den. Hon har bevistat Hjalmar Strömers föreläsningar och hennes ögon hafva sökt genomtränga himlarymdernas oändlighet för att drömma om Beatrices blickar, de der städigt föra Dante fram mellan stjernor till den högsta elysén, eller om det ställe, der själarne — helst tvänne själar i förening — omsider kunna landa vid Lycksalighetens ö. Hennes poetiska sinne har till och med narrat henne att utgjuta sig i vers, ehuru försöken hittills stannat vid några bevingade gratulationer till väninnorna i deras eleganta vänskapsalbum.

Hennes bildning har i synnerhet blifvit befrämjad genom resor. Hon har genomgått ett års pensionat i Lausanne och derunder erfarit de så snart förflyktigade intrycken af ett strängt regelbundet skollif med noggrannt utmätta lästimmar, mattimmar, promenadtimmar, konversationstimmar och softimmar. Vid dit- och afresan har hon fått tillfälle att gunga på Lemansjöns vågor och bestiga en schweizisk alp, och det kan hända att hon innerst i högen af engelska, tyska, ryska och grekiska pensionsvänninnor gömmer ett fotografiort af någon protestantisk, ung och frikyrklig, abbé. Hon har rest ej blott som blifvande eller dresse-rad pensionsflicka, utan äfven som fullfjädrad dame *comme il faut*. Hon har applåderat kejsar Wilhelms fryntliga gestalt i Ems och granskat den ryska

kejsarinnans garnityr i Baden-Baden, ja, kanske också med nyfiken rysning sett guldet rulla och »de der damerna» förhäfva sig kring roulettbordet invid Medelhafvets strand. I allmänhet talas det gerna i vår hufvudstads salonger om alla de resor man gjort och iakttagelser man inhöstat. Det kan ju bidraga till att på ett indirekt och fint sätt framställa skilnaden mellan »öfverklass» och »underklass», och om det gedigna utbytet af allt detta kringflackande är skäligen ringa, så hör man åtminstone att ifrågasvarande fruntimmer liksom fader Homerus verkligen sett många städer och folk, att de lyssnat till Loreley-visan på Rheinströmmen, gjort uppköp i Magasin du Printemps i Paris och sugit oranger i Neapel.

Den bildade stockholmskan är naturligtvis hemma i fränmande språk. Icke så, som hon skulle hafva en aning om deras inre struktur, eller läst synnerligen mycket af deras litteratur, men hon konverserar på dem temligen lätt och otvunget. Det är ingen sällsynthet att finna tre språk på en gång talas i en hufvudstadscirkel, och den kavaljer står sig verkligen slätt derinom, som icke kan utbyta tankar och replikera på något annat än sitt eget och »hjeltarnes språk». Detta bidrager väsentligen till att förläna vår stad den af mången tadelade, men af alla medgifna internationela prägeln, liksom stockholmskan alltid är oge-

ment artig och konversabel mot främlingar. Medan hon ofta är oförlåtligt okunnig, ensidig och orättvis i afseende på fosterlandets politiska och sociala rörelser, flyger hon deremot genast utlänningen till möte, om han är en veritabel Albions son eller hon inbillar sig hafva en parisare framför sig, med hvilken hon kan utbyta några »slangord» från Seinen.

Det är ett faktum att af de tre världsspråken är tyskan af våra damer jemförelsevis försummadt. Franskan bibehåller ännu hos oss sitt företräde af konservations- och den fina världens språk, ända derhän att våra utrikesresande profryttare stoltsera dermed. Äfven engelskan är mycket *en vogue* hos damerna, dels emedan familjens manliga medlemmar äro förtrögne med detta affärernas idiom, dels emedan dess litteratur eger så många, »anständiga» romaner, »som utan tvekan kunna lemnas i den qvinliga ungdomens händer», dels af sympati för sjelfva de engelska *ladies*, det engelska *home* och dess högt skinande *respectability*. Men tyskan anser man vara alltför »grötig» för att kunna odlas af qvinnoläppar. Det hjälper icke att både drottningen, kronprinsessan och en hertiginna räkna den som sitt modersmål, att de yppersta skaldeverk äro skrifna derpå, skaldeverk som på ett gedignare sätt framställa det qvinliga idealet än alla engelska sedeskildringar och hand-

böcker »om det passande»; vi erinra blott om dessa Goethes herrliga ord:

»Willst du genau erfahren was sich ziemt,
So frage nur bei edlen Frauen an.
Die Sittlichkeit umgiebt mit einer Mauer
Das zarte, leicht verletzliche Geschlecht
Wo Sittlichkeit regiert regieren sie,
Und wo die Frechheit herrscht, da sind sie nicht.
Und wirst du die Geschlechter beide fragen:
Nach Freiheit strebt der Mann: das Weib nach
Sitte.»

* * *

Vi hafva häröfvan antydt grundelementerna i stockholmskans bildning. Vi komma nu till felen. Det förnämsta är att den icke utgör något helt och därför saknar grundlighet och sammanhang i sig själf och effektivt inflytande på karaktärsutvecklingen. Det är en allmän regel att ingalunda en blott och bar samling af hvarjehanda kunskaper och andliga intressen åstadkommer det verkliga vetandet, utan att dertill fordras lika mycket eller mera dessa kunskapers *organisation*, d. v. s. tillbörliga ordnande sins emellan. Om man än icke vill tillerkänna qvinnan behof af en viss specialitet, omkring hvilken såsom en fast kärna eller stam hennes vetande kan gruppera sig, så måste hon dock liksom den andra delen af de tänkande varelserna ega — så att säga — några

trådar, hvarpå hennes kunskaps perlor upprada sig i stället för att ligga kringströdda eller hopgyttrade. Men det är nu ett faktum att den bildade engelskan har ett bättre ordnad vetande än den bildade svenskan och så literär stockholmskan än vill synas, betvifla vi högligen, att hon har något rätt begrepp om litteraturens utveckling, och så hemmastadd i historien hon än förefaller, betvifla vi likaledes att hon har någon verklig inblick i världshistoriens gång. Allt hos henne är med ett ord fragmentariskt, lösryckt, hvilket fel hon söker upphjelpa genom att låta mycket behag och originalitet spela in i expositionen af sitt vetande, alldeles som kaleidoskopet visar oss sjelfva det fragmentariska och nyckfulla satt i effektrikt system.

Vidare är hennes bildning öfvervägande kosmopolitisk och till mindre del nationel. Hon tyckes hylla den Tegnériska satsen:

»All bildning står på ofri grund till slutet,
Och barbariet blott var fosterländskt.»

Men oafsedt att detta skaldens ord liksom så många andra af honom blott utgör *en* blixtrande facett af sanningen, så böra vi nu vara *till den grad* bildade, att vi må uppsöka och lära oss värdera det fosterländska i alla dess yttringar, äfven om de ej skulle vara lika grandiosa som hos de

stora kulturfolken. Vi hafva här ofvan antydtt att våra kvinnors benägenhet för det utländska mycket bidrager till vår hufvudstads kosmopolitiska tycke, hvilken kultursvaghhet — ty något annat är det icke — vi dölja för oss under det euphemistiska uttrycket, att Stockholm »börjar blifva en världstad». Sanningen likmätigt, måste dock tilläggas att stockholmskorna på senare tider begynt öppna sina ögon för det genuint svenska, hvarpå bland annat deras lifliga deltagande för det Hazeliiska museet bär ett lysande vittnesbörd.

Man har sagt, att vår tids slägte saknar naivitet och förhållandet måste i synnerhet ega rum i hvarje kulturcentrum, der lifvet ställer så stora fordringar på vår uppmärksamhet och beräkning, och hos de bildade klasserna, som hafva en desto större inblick uti samhällets skiljaktiga och ofta ganska förkonstlade sidor. Den bildade stockholmskan har genom sin omgifning och uppfostran upphört att vara naiv och har af erfarenhet och eftertanke blifvit skeptisk. Hon kan visserligen någon gång visa sig okonstlad och uppsluppen, men vi frukta att äfven denna yttring är tillkommen — af konst eller utgör försvinnande intervaller i ett väsen, som eljes är allt igenom reflekteradt. Hon kan visserligen någon gång entusiasmera sig för en hjälte eller hjeltinna på världsteatern eller den teater, som föreställer världen, men fast hon

svärmar för Gordon, skall hon aldrig uppoffra sig som han och fast hon applåderar Julia skall hon aldrig känna som Julia. Samhällsställningen, bildningen, lifvet *comme il faut* pålägga sina lysande martyrer band, som icke äro mindre fjettrar därför att de äro rosenröda, och vanan och nödvändigheten att sällan gifva saker deras eget drastiska namn och att frotera sig med personer och omständigheter, som hon ville men det ej står i hennes makt att ändra, gör henne i många fall så fördragsam, att det närmar sig till indifferensism mellan godt och ondt, sanning och — modifierad lögn. Det är hos den bildade hufvudstadsqvinnan som t. ex. debatten mest föres, mellan det s. k. inklinations- och reflexionspartiet, ehuru det senare aldrig borde ega någon betydelse för en sund och naturlig qvinnas tankegång, och förnuftet och verldsklokheten kunna hos stockholmskan erhålla en sådan utbildning, att de efter behag beherska hennes hjerta och känslor, alldeles som man reglerar ett ur och kadenserar en taktpinne.

Det är ett ännmärkningsvärdt faktum att den unga bildade stockholmskan hyser ganska »avancerade» åsikter. Hon är väl icke republikanska, enär hon icke förlorat hoppet att få dansa med prinsarne och bestämdt föresatt sig att som fru blifva presenterad på hofvet, men hon har ett

ganska lifligt begrepp om de qvinliga rättigheterna och att dessa ännu ligga förtrampade under den manliga fördomen och egoismen. Hon är gifven anhängare till de norska, danska och svenska dramaturger, som från scenen protestera mot den rådande orättvisan i de båda könens ömsesidiga förhållande och tänker i den evigt lika intressanta äktenskapsfrågan på samma gång så högt och — så fritt, att hon med öppna armar och beundrande hyllning skulle mottaga den från sitt hem flyende Nora. Hon följer med sympati motionerna om qvinnans medlemskap i det engelska parlamentet och tycker ofantligt mycket mera om den ridderlige hr Borg, som vill lemna henne plats uti den svenska riksdagen, än om den sarkastiske grefve Erik Sparre, som tog sig före att drifva med denna »snillrika» idé. Tills nämnda framtidsideal hinner förverkligas, studerar hon emellertid Cornelius Nepos för att visa sin kompetens dertill genom att blifva studentska, och vi misstänka, att det hundratal läsare, som det realistiska »unga Sverige» räknar, icke så mycket är klädt i pantalonger som i kjortlar.

Tyvär är äfven denna framtidstanke som de flesta andra skäligen grumlig. Man hör många damer tala om rättigheter, det är icke så många som desslikes tala om skyldigheter. De äro ganska bestämda i att utpeka målet, men ganska obe-

stämnda i att anvisa vägen. De lofprisa det kommande samhället, då kvinnan får verka med hela sin insigt och kraft, men förtiga att hon redan nu kan, om hon blott önskar det, visa både insigt och kraft. Medan de emancipationsifrande damerna äro mycket hastiga i att slunga det närvarande öfver bord, äro de mycket senfärdiga i att förbättra det som finnes och i att prestera hvad som verkligen kan uträttas.

Härmed vare det visst icke förnekadt, att kvinnoemancipationen kan hafva sitt berättigande, äfvensom att den bildade kvinnan, enkannerligen den bildade stockholmskan, lemnar ett både praktiskt och betydelsefullt inlägg till problemets lösning. Speciellt, är det alla mäns skyldighet att göra sin djupa reverens för de arbeten, som hafva sin ledning och härd hos skriftställarinnorna i Tidsskrift för hemmet och medlemmarne af Handarbetets Vänner. Det är en kultur och ett kultursträfvande, som står alldeles fritt från de ofullkomligheter och oegentligheter, som vi härofvän dristat påpeka.

XI.

"De förnåma."

Det var för ett femtiotal år sedan en förmilig mani i England att sluka romaner, som handlade om den förnåma verlden, idel lorder och baroneter, deras damer och äfventyrerskor, idel konventionela åktenskap, race-håstar och race-qvinnor. Det var så lockande för den stora hopen att (i bokform) se förlåten remna, som dolde för densamma de högsta kretsarne, och att få studera (och efterhårma) det tal och skick, det båttrre och det sårnre, som derstådes var i svang. Det var den tid då Bulwers Pelham och hans hundra qvinnliga efterapårre beherskade boklådsdisken och lånbiblioteket.

Men fårtjunsningsfebern råkkte icke sårdeles långe. Ty man såg snart att det hela blott var »en skån drøm». Sedan förlåten blifvit uppdraggen, fann man först och fråmst skrankan lika stor

som förr mellan publiken och scenen, och — än värre — att det just icke var något så märkligt originellt som försiggick på denna afundade scen, att det var precis samma yttringar af mennisko-själens och människolifvet som huserade på båda sidorna om gränsen, med den enda skilnaden att man *här* besvärades af värme eller golfdrag, *der* flankerades af finmålade kulisser och bar särskildt apterade kostymer. Och allt efteråt har den demokratiska tanken blifvit rotfäst, att de stora och de små äro hvarandra temligen lika, att öfverlägsenhet och underlägsenhet bära enahanda drag på begge hållen, endast att de mottaga en olika belysning i det mångfärgade skenet.

I Frankrike — sak samma om det är bourbonskt, orleanskt, napoleonskt, republikanskt eller röddemokratiskt — fortgår ännu under andra gestalter den hemliga benägenheten för det s. k. förnäma. Det kommer sig dels af Paris-centralisationen, dels af det galliska lynnet. Verldsstaden vid Seine absorberar i sig icke allenast hela den franska, utan äfven en del af den europeiska och amerikanska världens börds- och rikeömsförgyllda samhällslager och har blifvit nöjenas och statens centralort par préférence. Det galliska lynnet är afgjordt riktadt åt det ostentativa i alla dess beräknade och förkonstlade, smakfulla och glittrande former och hembär en lika förtjust hyllning åt

skalet som åt kärnan. Derför finnes knappt något förnämt i den civiliserade världen och ingenting derinom som *söker* att vara förnämt som icke stämmer möte i Paris till en kosmopolitisk utställning af lyx, nöjen och öfriga företräden, en lika efemär som evig karneval af monde och demi-monde, hvilken vet att den just der eger alla förutsättningarna och de mest passande omgifningarna. Staden och nationen ha slutat med att finna denna roll helt naturlig och underkasta sig med sympati och smak så väl dess onda som goda följder.

* * *

Det är klart att något aristokratiskt samhälls- och high life i ofvan nämnda mening icke kan finnas i vår goda hufvudstad. Då deras egendomar fallit i pris i sjelfva England, hvarest det dock existerar ett politiskt och socialt omgärdadt öfverhus med halfva lagstiftningsmakten och en omätligt fast förmögenhet i sina händer. kan noblessen ännu mindre hos oss göra anspråk på att vara en stat i staten, en stad i staden. De olycksaliga decemberdagarna 1865 hafva ju öfverlemnadt den politiska makten från ridderskapet och adeln till hemmansegare, och två reduktioner jemte seklens nivellerande arbete hafva på samma sätt styckat och öfverlemnadt adelns fasta egendom, på samma gång som den lösa förmögenheten både

ökat sin vikt i jernförelse med jordegendomen och besittes af helt andra än af dem som kunna skryta med »blått blod». Men der den politiska och ekonomiska grundvalen saknas, der kan ej heller den gamla kastandan bibehålla sig, stödd som den då borde vara på förtjensten, hvilken tvärtom är universel och ännu mera gnager bort ståndsskrankan än förtjensten öfverspringer densamma.

Härtill kommer att Stockholm icke utgör centralpunkten för vår jordaristokrati. Här fins hofvet, här fins byråkratien, men vi hafva intet West-End, intet Saint-Germain och inga boulevarder. Ännu mera betecknande är att det dock funnits deras motsvarigheter. På Sigismunds tid var — Köpmangatan adelsquarteret, der man kunde se guldkedjor öfver sammetskläder och sediga gängare med en fröken i sadeln. Under Carlarne och Frihetstiden var Ridderholmen och Storkyrkobrinken trakterna kring Kungs- och Ridderhuset adelsquarteret, der rådsherrevagnar med två lakejer på baksitsen skramlade åstad och hattofficerare och mössofficerare framskrålade sina partisympatier. I senare tider var Blasieholmen adelsnoblessens tysta stadsdel, liksom Skeppsbron var köpmansnoblessens, men dess palatsinnehafvares namn hafva nu mera en annan klang. I allmänhet skiljer sig det aristokratiska och det borgerliga elementets hemvist på tystnaden och frånvaron af bodar å

ena sidan och bullret och de många butikerna å den andra; man jemföre t. ex. Vestra Trädgårdsgatan, som icke har en enda »försäljning», och Vesterlånggatan, som utgör ett enda expositionsband af skyltar.

Såsom förhållandena nu gestaltat sig, skulle vi tro att jordaristokratiens medelpunkt ligger snarare i Skåne, som ännu eger ett hoflif in petto på sina gårdar, än i Stockholm, der det icke förmår upp-rätthålla sig bredvid regeringsmaskineriet ofvanför och den demokratiska föränderligheten nedanför. Det påstås att de skånska adelsdamerna icke rätt väl trivas i Stockholm, och sanningen är att man här i staden är mera förvånad än sympatetisk i fråga om de anspråk, som de föra med sig från sin provins.

Trots otidsenligheten och det mindre lämpliga i jordmånen är det dock säkert att det fins en förnäm värld, en samhällsgrädda i Stockholm; de som verkligen höra dit eller tro sig höra dit eller vilja komma dit skulle blifva både förargade och melankoliska, om man förnekade det. Den har sin förklaringsgrund i tre fakta: hofvet, corps diplomatique och adelsgardet, och dess på samma gång lysande stjernor och bistra gränsvakter utgöras af dess respektive damer. Det är den förnäma damen som uppbär den förnäma världen; utan hennes fina tjustringsegenskaper och fina fördomar skulle den